Terugblik op 1978 en vooruitblik op 1979 is hier vanochtend het voor de hand liggende thema.
Als voorzitter van onze Tweede Kamerfractie wil ik daar graag op ingaan. Niet moeiteloos overigens, daarvoor kleeft mij nog te zeer aan de onwennigheid fractievoorzitter te zijn.
Het feit dat ik zo kort geleden het estafettestokje van Wim Aantjes heb moeten overnemen en mijn karaktereigenschap meer naar de toekomst te kijken dan naar het verleden, brengt mij ertoe in deze toespraak meer over 1979 en daarna te zeggen dan terug te blikken. U beschikt trouwens over dikke verslagen waarin de feitelijkheden van het afgelopen jaar - en ook dat moest een selectie zijn - zijn neergelegd.

Ik wil nu en hier niet spreken over Wim Aantjes die ik opvolgde noch over het feit dat ikzelf beoogde geen fractievoorzitter te worden om zo de verantwoordelijkheid over de partijen verenigd in het CDA beter te spreiden. Natuurlijk, het was een droeve zaak de verantwoordelijkheid van Wim Aantjes over te moeten nemen. Nu ik er eenmaal voorgezet ben wil ik het werk doen met volle inzet en overtuiging.

Wat mij na mijn benoeming tot fractievoorzitter enorm is opgevallen is de wijze waarop mij sterkte toegewenst werd. Met name wanneer leden van andere partijen of journalisten dat deden had ik nog weleens de indruk dat het uitgesproken werd op een toon alsof men medelijden met mij had.
Ik moet u erkennen dat ik dat zelf anders ervaar.
Natuurlijk, we hebben een moeilijk jaar achter de rug.
Natuurlijk, er ligt een menigte van problemen voor ons welke het kabinet steunend op toch kleine parlementaire meerderheid aan moet pakken, maar daar staat voor mij als fractievoorzitter en voor ons als fractie ook het nodige tegen over. Uit de vele interne reacties is mij weer gebleken dat we ons gedragen weten door drie springlevende partijen die ieder oprecht op weg zijn naar het ene CDA, door drie partijen waarin alle zich inzetten, om onze christen-democratische politiek gestalte te geven. Wij in de fractie zullen dat doen op het niveau van de landspolitiek.
Op dit moment hebben wij alweer meer dan één jaar met het kabinet-Van Agt achter de rug. Bovendien heeft de lange formatie in 1977 een forse tijd afgeknabbeld van deze regeerperiode. Dit betekent heel konkreet dat het kabinet gehouden is met grote voortvarendheid haar beleidsinitiatieven te ontwikkelen. De tijd is kort. Er is veel te doen.

Het afgelopen jaar is er in zekere zin ook een van zoeken en tasten geweest. Ik roep in herinnering het eigensoortige karakter van de debatten in het parlement naar aanleiding van de regeringsverklaring. Ik doel nu niet op het feit dat toen reeds onze fractie in dialoog met het kabinet getracht heeft het voorgenomen regeringsbeleid duidelijker in christen-democratische richting te oriënteren. Ik doel nu op het feit dat de oppositie toen getracht heeft de legitimiteit van het kabinet zelf in diskussie te stellen. Die vertoning was niet suksesvol. Integendeel, enkele maanden later bleek bij de verkiezingen voor gemeenten en provinciale staten een onverwacht groot vertrouwensvotum. Toen zeer suksesvolle verkiezingen waarbij wij eerlijkheidshalve wel aan moeten tekenen dat daaraan ongetwijfeld ook de inspanningen van onze bestuurders op het niveau van de gemeenten en de provincies ten grondslag lag.

Bijzonder was het afgelopen jaar ook omdat in de verhouding tussen fractie en kabinet als het ware zich steeds de vraag opdrong of de verbondenheid tussen kabinet en fractie voldoende hecht en doorleefd

was. Stelden velen binnen en buiten de politiek zich die vraag met betrekking tot de fractie, de fractie stelde vanuit een andere gezichtshoek in wezen dezelfde vraag namelijk waren onze bewindslieden leder voor zich en gezamenlijk voldoende herkenbaar op het punt van de christendemocratische politiek?

Dat het karakter van het politieke werk in de Kamer verschilt van dat van de bewindslieden spreekt voor zich. Dat wij daarom ook nog weleens tot verschillende konklusies komen is even vanzelfsprekend. Waar het echter om gaat is dat de band van verbondenheid voldoende duidelijk blijkt en dat de uitkomst van die verbondenheid een toereikende is gemeten naar de normen van grondslag en program.

Wanneer ik terugblik op het afgelopen jaar dan meen ik zonder enige reserve vast te kunnen stellen dat onze fractie het kabinet loyaal en konstruktief bejegend heeft. Ongeacht of onze leden zich aan het kabinet gebonden hadden dan wel daarmee verbondenheid voelden. Dat is gebleken in tal van moeilijke debatten of het nu ging om de beleidsombuigingen of het ultra-centrifuge-project, om de Neptune-vervanging of het neutronenwapen. Steeds weer een intense diskussie, konstruktief en kritisch tegelijk. Ik heb weleens de indruk gekregen dat het kabinet zich bezeerd voelde door kritiek vanuit de fractie. Misschien kwam dat wel door de heftige kritiek - vaak unfaire kritiek - die tezelfder tijd en met een ander oogmerk vanuit de oppositie en soms ook vanuit de publiciteitsmedia tot hen kwam.
Daarbij moeten we dan nog bedenken dat de VVD steeds grote waardering voor het kabinetsbeleid had en weinig of geen kritiek liet horen. Waar wij in de nederlandse politiek nu eenmaal vaak te maken hebben met de simplificatie links-rechts voor velen PvdA en VVD, hoeft het niet te verbazen dat en de PvdA nu in de oppositierol en de VVD zich beijveren het kabinet en zijn daden als der VVD's voor te stellen. T.o.v. het kabinet-Den Uyl was het precies omgekeerd. In belde gevallen nogal eens ten onrechte. PvdA en VVD hebben beide belang bij deze scheve voorstelling van zaken.
Tegen die simplificatie in zullen wij dat wel steeds herkenbaar moeten maken. Dat moet de christen-democratische bewindslieden toch te denken geven.
Het geeft in leder geval ieder politiek geïnteresseerde buiten het kabinet te denken. Wij moeiten er ons geen zand door in de ogen laten strooien.
Toen ikzelf in de vorige kabinetsperiode tekende voor de selectieve groei-aanpak was dat geen vrucht van socialistische naar van christen-democratische politiek, geheel in lijn met onze opvattingen over het rentmeesterschap. Evenzeer leverde minister Albeda geen door liberalen verwachte wijziging van de Net op de Ondernemingsraden. Integendeel. Het wetsontwerp op de Ondernemingsraden, goede vrucht van overleg tussen fractie en kabinet, ging er kwa bevoegdheden en kwa verzelfstandiging verder dan de vrucht van het kabinet- Den Uyl. Geen wonder want de democratisering, de echte spreiding van verantwoordelijkheid is een typisch chrlsten-democratische zaak.
Wij als fractie in het parlement hebben de taak de regering te kontroleren en kritisch te begeleiden, steeds weer te heroriënteren naar onze politieke uitgangspunten en het beleid daaraan te ijken. Ook nu het kabinet rust op een smalle parlementaire meerderheid blijft op ons als fractie die plicht rusten. Een plicht die wij niet mogen verzaken, het gaat om een goed functioneren van een parlementaire democratie en een levende christen-democratie is niet gediend met alleen maar toejuichen van bewindslieden.

Het kan niet zo zijn dat kritiek slechts kan komen "van de banken der oppositie terwijl de beide regeringsfracties slechts instemming betuigen met de regeringsvoorstellen. In loyaliteit met het kabinet hebben wij de taak erop toe te zien dat het CDA-program qoed herkenbaar in het kabinetsbeleid tot uitdrukking komt. De fractie is uiteraard gebonden aan het regeerakkoord CDA-VVD, maar gezien de sterkten van de beide fracties dient het CDA-program duidelijk in het beleid door te klinken als spreekt het vanzelf ook de VVD zich in voldoende mate in het kabinetsbeleid moet kunnen herkennen. Sterker, vanuit diezelfde VVD-fractie zullen ook positieve impulsen het kabinet bereiken.

Ik spreek met nadruk steeds over het begrip herkenbaarheid omdat het in de politiek nu eenmaal niet alleen om feiten gaat, maar evenzeer om het perspectief waarin die feiten geplaatst worden, de geest waarvanuit zij gepresenteerd worden. Onze fractie heeft herhaaldelijk kritische kanttekeningen geplaatst bij het kabinetsbeleid en bij de door het kabinet gedane voorstellen. Haar die kritiek is ingegeven door het verlangen de positie van het kabinet te versterken en het beleid waar nodig te verbeteren. Het onderscheid tussen opbouwende en afbrekende kritiek mag nimmer uit het oog verloren worden. Ook niet door de chrlsten-democratische bewindslieden in het kabinet. Laat men zich niet te snel bezeerd voelen.

Laten wij ook vaststellen dat die gevoeligheid van het kabinet ook alles te maken heeft met de druk die op de bewindslieden individueel en gezamenlijk nu eenmaal uitgaat van de zware problemen in onze samenleving, van de krappe parlementaire meerderheid en van een oppositioneel gedrag van de PvdA dat even simplistisch is als de oppositie die de VVO in de vorige periode voerde. De simpele en botte-bijl leidend tot het beruchte puinruimen devies van de voormalige oppositie-leider is dan nu wel ingeruild voor zeepbelachtige alternatieven van de huidige oppositie, de mate waarin een volstrekt scheve voorstelling van de gang van zaken door de oppositie worden gegeven is dezelfde gebleven. Dat mag echter voor het kabinet geen aanleiding zijn het konstruktieve element in de kritiek van de zijde van de fractie tè weinig te onderkennen. Juist nu is een mobilisatie van politieke inzet van bewindslieden en fractie samen noodzakelijk om door alle gekrakeel heen tot een verantwoorde politiek, te komen in het belang van land en partij. Wij wensen geen situatie waarin de ministers zetbazen van fractie en nog minder van de partij zouden zijn.
Bewindslieden moeten echte bewindslieden kunnen zijn.
Wij hebben ze het vertrouwen gegeven daar hun werk te gaan doen, daar naar letter en geest ons program uit te voeren. Evenzeer is er die ruimte voor de fractie gezamenlijk en de leden afzonderlijk. Waarom zou onze fractie niet pluriform mogen zijn en gekenmerkt ook door stevige interne diskussies hoe wij onze politieke idealen in konkrete situaties het beste gestalte kunnen geven.
Regeerbeleid en opvattingen van de fractie zullen natuurlijk moeten sporen met het regeerakkoord maar bij dit uitgangspunt blijft er nog veel ruimte voor vormgeving en tal van zaken buiten dat regeerakkoord. Laten we overigens eerlijk zijn: De spanning die zichtbaar moet blijven in de fractie en tussen fractie en kabinet, die spanning heeft ook alles te maken met het feit dat veranderingen in de politiek slechts geleidelijk en in kleine stapjes te realiseren zijn. Dat gegeven geldt nu wel in heel bijzondere mate nu er daarnaast zoveel zijwind is van de zijde van de oppositie. Het antwoord daarop zal moeten zijn dat er een behoorlijke vaart blijft in onze politiek en dat de tussen kabinet en fractie te

houden discussie en dialoog in het teken van de gemeenschappelijke inspanning staat om er iets goeds van te maken.

OP WEG NAAR DE TACHTIGER JAREN.

Toen wij 1 januari het jaar 1979 gingen schrijven kwamen we definitief aan de drempel van de tachtiger jaren.
Deze kabinetsperiode vormt als het ware het scharnier tussen de zeventiger en de tachtiger jaren.
Steeds duidelijker zijn wij gedrukt op de kenmerken van de nieuwe situatie.
Aan het verlangen meer aandacht te besteden aan de kwaliteit van de welvaart wat uitgemond is in de selectieve groei- conceptie - als christen-democraten gaven en geven wij daar konkreet gestalte aan - heeft zich nu gepaard de realiteit van een tragere groei. Een tragere groei die door velen als een probleem wordt ervaren maar die in feite weleens een zegening zou kunnen blijken te zijn. Dat hangt ervan af wat wij ervan maken.
Waarom toch steeds die droefenis over de tragere groei?

Een ander belangrijk kenmerk vinden we in de demografische ontwikkeling. De veel kleinere gezinnen en een andere levenscyclus. De effecten daarvan zijn belangwekkend.
Zeker als wij ze in kombinatle zien met de immense doorwerking van vorming en scholing in onze samenleving welke hand in hand met de democratisering steeds duidelijker door gaan werken.
Wezenlijk ook is dat verschijnsel van de verstrengeling van de wereldvolkshuishouding en de veel intensere betrokkenheid van de volkeren op elkaar, dan die groei van militair potentiee1 in tal van landen. Alleen deze korte opsomming van diep insnijdende ontwikkelingen maakt het duidelijk dat er politiek zoveel te doen is. Moeten we dat beperken tot het herstel van verstoorde evenwichten.
Nee, het politieke vraagstuk ligt veel wezenlijker.
Je zou kunnen zeggen dat onze samenleving met al haar suksessen van christelijke beschaving en vrijmaking, gekenmerkt wordt door nieuwe hedonismen, nieuwe heidense verschijnselen die in feite het mensbeeld omlaag halen en daarmee fundamenteel in strijd zijn met ons politiek grondbeginsel. Hat baat ons een welvaart waar wij de rendementsbenadering en het woord efficiency zo overwaarderen, dat ze lelden tot een enorme groei in het aantal uitkerings — trekkers van de sociale verzekeringen met name in ziekte en arbeidsongeschiktheid, tot een situatie waarin de medische verzorging de snelst groeiende bedrijfstak van dit land is geworden? Hoe meten wij welvaart eigenlijk nog?
Wat te denken van een situatie waarin het vrijmaken van mensen gelijkheid van kansen en ontplooiingsmogelijkheden, het afbreken van allerlei oude schotten en als zinloos ervaren verbodsbordjes nu lijkt te gaan leiden tot steeds meer eenzaamheid en leegte. Zonder op hol te slaan moeten we konstateren dat een echt perspectief voor jongeren vaak ontbreekt, dat veel ouderen het niet meer zien zitten en dan heb ik het niet alleen over de grote politiek maar ook over de kleine levenssfeer van gezin en wijk. Heidens is het ook dat wij, in stagnatie gevangen, er met al onze knapheid van techniek en economie niet in kunnen slagen de behoeften van de Derde Wereld op waardige wijze om te zetten in koopkrachtige vraag. Ook dat is een zondige zaak, al zal niemand van ons zich dat individueel aanrekenen.
Zo'n zelfde heidensheid signaleren we op het punt van de bewapening.

Uit deze reeks blijkt dat de schaal van onze problemen meer is dan het vinden van steeds weer evenwichtige oplossingen in de politiek van alledag.
Gaat het ons dan in de politiek alleen om veranderingen?
Nee, het gaat natuurlijk niet aan te willen veranderen om het veranderen zelf. Integendeel, in feite gaat het er juist om fundamentele waarden, normen en uitkomsten, kort gezegd de grondslag van ons politiek handelen levend te houden.
Haar als wij dan die opgave hebben mens en mensheid - voorzover we dat in de politiek kunnen - zich te laten ontplooien naar Gods beeld en gelijkenis dan kan dat alleen door in iedere generatie steeds weer te onthechten, het oude op te geven en naar nieuwe vormen te streven. Willen wij die vormen van heidendom waarvan ik u enkele voorbeelden gaf, echt weerstaan, dan vergt dat in wezen toch een omkering van onszelf en van de samenleving. Waarom is dit zo moeilijk?
Natuurlijk, er is het bekende gegeven van de smalle marges. Natuurlijk, we moeten vaststellen dat niet alles in de politiek opgelost kan worden. Maar er is één mint wat juist hier genoemd moet worden, dat is het feit dat wij in ons streven naar welvaart en welzijn, naar comfort, het eigenlijk niet zo slecht hebben. Zo geslaagd zijn dat onze samenleving er in feite een geworden is van gegoede burgers.
Dat sluit ons niet alleen de ogen voor die groepen in onze samenleving die dat echt niet zijn, het leidt ook tot een politieke onderstroom van behoud van rechten, tot een geest van “als het voor ons of voor mij maar niet slechter wordt dan is het goed","laat het maar blijven zoals het is". Dat gevaar moeten wij ons als CDA helder voor ogen houden. Laten we echter niet vergeten dat slechts de samenleving die zichzelf opgeeft behouden kan blijven.
Laten we overigens tegelijk oppassen verwarring te scheppen m.b.t. het karakter van de veranderingen, van de noodzakelijke omkering. Het gaat er immers steeds om het goede en waardevolle te behouden. Wanneer wij nu misschien meer dan een jaar of tien geleden konkrete aandacht en structuren aan krijgen voor het landschapsbehoud, voor de bescherming van het milieu, voor onze monumenten uit het verleden. Dan zijn dat goede vormen van conservatisme.

BESTEK '81
De doelstellingen op langere termijn ontslaan ons niet van de noodzaak op korte termijn oplossingen voor alledaagse problemen te vinden. Al zullen we bij die oplossingen wel steeds zicht moeten houden op waar het eigenlijk om gaat. Het afgelopen jaar heeft de discussie met betrekking tot Bestek"81 een grote plaats in de politiek ingenomen. Onze fractie heeft "ja" gezegd tegen de Ombuigingsnota en wel in een omvang, de befaamde tien miljard, die nog niet met een loep terug te vinden is in het regeerakkoord. Daartoe lag zeker geen automatische verplichting. Toch zagen en zien wij die noodzaak volop. Wij hebben er wel aan toegevoegd dat ombuigingen alleen zonder structureel arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsbeleid geen oplossingen geven. Wij hebben er ook op gewezen dat ombuigingen die repercussies in de loonvorming uitlokken in feite even ontoereikend zijn uit een oogpunt van de regeringsdoelstellingen als algemene loonsverhogingen met daarop weer volgende prijsstijgingen, dat zijn voor de realisatie van werknemersdoelstellingen. Dat is immers alleen maar korte baan werk.
Het is om die reden dat wij als fractie zoveel gesproken hebben over de inkomens-politieke elementen. Ik ga de geschiedenis van 1978 niet geheel ophalen.
Indien de 100% inflatiecorrectie vanwege de zgn. afwentelingsproblematiek als ondoelmatig beoordeeld werd, dan was er toch te meer reden met kracht de aftopping in de prijscompensatie te realiseren.

Het kabinet heeft dat dan ook erkend maar zou herkenbaarder zijn geweest als het zelf veel tijdiger en op eigen gezag daarvoor een grens van zeg ƒ 50.000 verkozen had, wij lezen dat nu met de jaarwisseling in de brief van de minister van sociale zaken aan de sociale partners op grond van uitspraken in bet parlement. Is het dan wonder dat we als fractie ook bij de vormgeving van de ombuigingsvoorstellen inkomens-politiek kritisch waren?
Evenmin hebben wij er spijt van in het parlement zo zwaar benadrukt te hebben dat wij bij alle noodzaak voor Bestek'81 om de zgn. marktsektor niet verder te laten verkleinen
, ook denkkracht en energie willen mobiliseren voor de vraagstukken van de verdeling van het werk en voor de kwartaire sektor.
Het verlangen naar een 35-urige werkweek brengt ons niet veel verder, maar we realiseren ons wel dat dat verlangen gemakkelijker kan ontstaan bij een onvoldoende zicht op een konkreet nieuw werkgelegenheidsbeleid. Met name de laatste maanden van het jaar lijkt een intensieve diskussie op gang te komen over wat ik zou willen noemen de 3 v's, te weten - het vacaturebeleid; de verdeling van het werk en het volume beleid in de sociale verzekeringen.
Suksessen op deze terreinen zijn van echt structurele betekenis en zonder suksessen op deze terreinen is de besteksinspanning bij voorbaat tot mislukken gedoemd.

Het gaat niet om of-of, het gaat om en-en.
Laat ik dit duidelijk maken aan de hand van twee belangrijke graadmeters in de sociaal-economische ontwikkelingen.
Bezien wij het verloopt van de betalingsbalans op dit ogenblik dan is er reden tot ernstige zorg. Voorzover het een gevolg is van meer aardgas wat onder de grond blijft zitten is het eigenlijk een goede zaak, maar zover het een weerspiegeling is van te hoge consumptieve uitgaven rechtstreeks of via de overheid, dreigt het te leiden tot een situatie waarbij wij gaan parasiteren op andere landen of waarbij de geldontwaarding weer gaat stijgen. Reden te over om hen in het gelijk te stellen die stellen dat matiging in particuliere en collectieve uitgaven dringend geboden is.
Kijken wij echter vervolgens naar het karakter van onze werkloosheid die bij een vrijwel stabiel totaal-aantal steeds meer vrouwen en jeugdigen laat zien en daarnaast dan nog die forse groei in arbeidsongeschiktheid, dan is het duidelijk dat een structureel arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsbeleid geboden is.
Deze en-en-gedachtengang krijgt nu wel degelijk vanuit het kabinet steeds meer aandacht. Toch zijn er tot nu toe onvoldoende bruggen geslagen door de sociale partners.
Dat geldt voor werknemers en werkgevers. Hebben werkgevers
niet een al te afwachtende houding aangenomen? Men kan wel nee zeggen tegen arbeidsplaatsenovereenkomsten omdat men zwaar tilt aan bepaalde risico's maar gooit men dan ook geen voordelen m.b.t. een organische groei van ondernemingen en een konkrete aanpak terzake van de 3 v's , die ik zojuist noemde, overboord?
Ook aan werknemerszljde is er veel aarzeling om in nieuwe, schema's van rechten en plichten te treden. Wel in nota's, beleidsvisies, maar veel minder in de praktijk.
Bovendien ligt er bij hen de slagschaduw van de problemen in de sociale verzekeringen. Die ombuigingen in de sociale verzekeringen vormden het afgelopen jaar een bijzonder ondankbaar

beleidsonderdeel voor het kabinet en een bijzonder zwaar te verstouwen verantwoordelijkheid voor de CDA-fractie.
Kwa vormgeving hadden wij kritiek op het kabinet en is er daarom het nodige geamendeerd. Deze diskussie werd echter geheel overschaduwd door de valse voorstelling van zaken die de PvdA juist met betrekking tot deze voorstellen gegeven heeft. Ik aarzel niet te zeggen dat het optreden van de heer Den Uyl, juist op dit punt gezien de voorgeschiedenis beneden de maat was. Ik roep een enkel punt in herinnering.
Jaap Boersma heeft indertijd tijdens de vorige kabinetsperiode een en andermaal aangetoond dat een doorgaan met de toen gebruikelijke netto-netto methode onverantwoord en onredelijk was. Die opvatting is ook neergelegd voor verantwoording van de heer Den Uyl.
De diskussie over deze problematiek in 1978 tussen kabinet en CDA-fractie bewoog zich ruimschoots binnen deze grenzen. Dit in tegenstelling tot wat de heer Den Uyl bij herhaling suggereerde. Ik noem dat goedkope oppositie.
Een tweede voorbeeld betreft de zgn. 1/2%-stapjes in de sociale verzekeringen.
Ik heb namens mijn fractie in het parlement alternatieve uitgangspunten mogen formuleren en op enkele punten gekonkretiseerd, uitgaande van de noodzaak in die sector iets te doen.
Dat laatste wordt ook door de oppositie niet ontkend. Maar van hun kant is er geen echt konkreet alternatief.
Misschien mag men dat van een oppositie ook niet verlangen.
Maar wat men dan tenminste mag verlangen is een minimum aan politieke hygiëne zoals de minister van sociale zaken het zo treffend uitdrukte en geen suggestie van "pakken" van de minst draaqkrachtiqen.
Het moeilijkste voorstel waar wij als fractie voor kwamen betrof ombuigingen in de sfeer van de kinderbijslag. Natuurlijk, ook hier is discussie mogelijk over vormgeving. Het werd een kiezen tussen allerlei kwaden.
Maar het punt waar ik eens aandacht voor wil vragen is het feit dat dit bedrag vrijwel het enige is wat in de verkiezingscampagne van 1977 volledig op de tafel bleef; en waarom - omdat ombuigingen op dit terrein indertijd gezien werden als het moeilijkst te verteren voor de christen-democratische partijen. Daarom maakte zij indertijd ook deel uit van een veel breder ombuigingsprogram - ik roep b.v. in herinnering de vermindering van het WAO-percentage van 80% naar 75% - maar dit pakket met uitzondering van de kinderbijslagplannen werd om electorale redenen in de verkiezingen door de toenmalige grootste regeringspartij afgeschreven.
De heer Den Uyl heeft deze formatie weleens diefstal genoemd met een verwijzing naar de stembusuitslag. Dat, woord verliest echter wel zijn kracht, als men voor de verkiezingen stemmen vergaart, door werkelijke beleidsonderdelen op te geven vanwege de electorale effecten en na de verkiezingen over de invulling van dat beleid door een ander kabinet een volstrekt valse voorstelling van zaken geeft.
Natuurlijk zijn er punten van overeenstemming in de benadering van onze fractie en die van de PvdA. En met betrekking tot het inkomensbeleid Sn met betrekking tot de kwartaire sector en m.b.t. de verdeling van het werk, en m.b.t. de beheersing van het incidenteel.

Allemaal punten van overeenstemming, maar die overeenstemming wordt vruchteloos indien de geloofwaardigheid ervan voortdurend ondermijnd wordt door een opportunistische houding als hiervoor geschetst.
Teveel wordt vergeten dat veel goeds in het sociale verzekeringsstelsel er juist dankzij christen-democraten is gekomen.
Ondanks alle demagogie meen ik dat er bij de vakbeweging in Nederland en bij het FNV en bij het CNV volop bereidheid is in te steken op een nieuw arbeidsmarkt en werkgelegenheidsbeleid zelfs bij bepaalde ombuigingen in de sector van de sociale verzekeringen mits dit op zorgvuldige wijze gebeurt niet met terugwerkende kracht maar met het oog op morgen.
Het is in lijn daarmee dat de fractie op dit punt gepleit heeft voor een eigen lijn en dat zal blijven doen.
Een nieuw arbeidsmarkt- en werkgelegenheidsbeleid daar is dan wel ook de medewerking van de werkgevers voor nodig. Tot nu toe wordt de bereidheid daar indien hij er is, zorgvuldig verborgen gehouden.
Dat moet natuurlijk tot ongelukken leiden. De onderneming heeft als primaire functie de werkgelegenheid en een zinvolle voortbrenging van goederen te dragen en dat geldt ook voor de economie als geheel.
Nieuwe wegen moeten gevonden worden en geleidelijk aan komen er waarachtig genoeg konkrete voorstellen op tafel. Natuurlijk evenzeer als in het verleden bij de veranderingen van toen, zitten er nu aan die nieuwe wegen altijd risico's en moet men ook iets opgeven. Maar wie terzake niet waagt zal in ieder geval verliezen.
Het is duidelijk dat de PvdA in haar oppositierol van nee zeggen sterk inspeelt op belangrijke groepen van werknemers. Evenzeer speelt de VVD in op groepen werkgevers, die aldus menen meer rugdekking van het kabinet te hebben.
Op deze wijze kunnen VVD en PvdA t.o.v. bepaalde groepen van kiezers erg bevestigend werkzaam zijn. Dat leidt dan echter wel tot volledige verstarring en die verstarring vervolgens tot afbraak. Wij als CDA zullen tegen die barrières in de kar moeten blijven trekken. Wij zullen moeten appelleren op werknemers en werkgevers; vrijheid en verantwoordelijkheid zowel als solidariteit en gerechtigheid mogen niet afkalven door de maatschappelijke patstelling tussen liberalen en socialisten en bovendien dit: denkt men nu werkelijk dat bijvoorbeeld het sociale verzekeringsstelsel structureel beter beschermd zal worden als het kabinet al zijn voorstellen ingetrokken had. Dat zou toch eenvoudigweg op termijn tot instorting van die systemen leiden en zo ja, wie komt dan eigenlijk echt op voor de uitkeringstrekkers en om een ander voorbeeld te noemen: denkt men nu werkelijk dat het in de tachtiger jaren mogelijk zal zijn het functioneren van ondernemingen te laten plaatsvinden in de stijl van de zestiger jaren. Waar denkt u dat het toe zal leiden als wij nu als CDA eens achterover gingen zitten om dat eens aan te zien.
De reden dat wij er in de sociaal-economische problematiek niet uitkomen net traditionele oplossingen is gelegen in fundamentele veranderingsverschijnselen waarover ik u al eerder sprak.
Ik wil dan nog eens wijzen op het demografische feit van de kleinere gezinnen en helaas ook nogal eens kortere huwelijken! Bij een streven naar emancipatie en toegankelijkheid op alle fronten van vrouwen in het sociaal-economisch verkeer ie dat natuurlijk van betekenis. Die demografische ontwikkeling heeft ook z'n uitlopers in andere samenlevingsvormen dan het gezin. Het zou goed zijn als juist dit kabinet nieuwe modellen van rechten én plichten uitwerkt.

De opbouw van de bevolking, de kleinheid van de gezinnen en de kortere aantal jaren dat de kinderen thuis zijn, dat alles leidt tot het verschijnsel dat in verhouding tot de totaal- bevolking steeds meer individuen werk willen. Tegelijkertijd bestaat daardoor veel meer dan vroeger een behoefte aan deeltijdbanen en daarmee corresponderende inkomens die dus echt niet altijd volledig behoeven te zijn. Willen we voldoende deeltijdbanen krijgen dan ligt de gerichte aanpak voor de band. Niet in de laatste plaats bij de overheid zelf. Dat is geen nieuws. Het staat de in de Regeringsverklaring, maar hef is wel een zaak van doen.

ONDERWIJS

Ook vanuit het onderwijs laten zich wezenlijke lijnen trekken. Dat onderwijs gaat uiteraard niet alleen om diploma en bijbehorend salaris. Voor het leven zijn meer bepalend het leren dragen van eigen verantwoordelijkheid en dienstbaarheid aan de samenleving. Dat kan niet functioneren zonder begrip, respect en tolerantie zowel in als buiten het werk. Ziet men het onderwijs vanuit die invalshoek dan ia de permanente educatie, dan is het educatief verlof van meer betekenis dan a1leen voor het werk. Het onderwijs kent ook nu witte vlekken. Denk aan het nieuwe onderwijs voor 16-18 jarigen. Daar ligt een taak waar wij niet omheen kunnen.

Datzelfde onderwijs organiseert ook de weerbaarheid tegen het afstompende in de stroom van informaties. Als we de televisie ook eens staarbak mogen noemen, dan organiseert het in wezen ook de weerbaarheid daartegen. Wanneer wij zo sterk opkomen voor de voordelen van het bijzonder onderwijs en voor de levensbeschouwelijke invalshoeken op het terrein van het maatschappelijk welzijn, dan is het niet alleen om eigen tradities en waarden in stand te houden maar dan is het vooral omdat wij denken dat het broodnodig is. Om bij alle vrijmaking in het leven van de dag een goed samenhangende levensbeschouwing te hebben met fundamentele uitgangspunten.

De discussie over de vrijheid van onderwijs zal geactiveerd blijven bij de vormgeving van drie zaken die ons bezighouden de democratisering, de schoolbegeleiding en de regionalisering.

Op elk van deze drie onderwerpen is door ons een motie ingediend die de gunst van de Kamer verwierf. Daardoor zijn de bakens duidelijk uitgezet. Ik zeg dit met te meer vreugde nu ook vandaag de nog zeer levenskrachtige organisatie, de Unie School en Evangelie in Utrecht haar honderdjarig bestaan viert. Ook vanaf deze plaats willen wij deze Unie daarmee van harte gelukwensen.

De mondigheid van de burger met name ook via onderwijs en deelname aan de cultuur moet natuurlijk zijn vervolg vinden in de bedrijven.

Vanuit datzelfde onderwijs volgt met onomstotelijke logika dat we toe moeten groeien naar andere beloningsverhoudingen waarbij die qua opleiding zo anders samenstelling van de bevolking tot uitdrukking moet komen. Zo zien wij dat zowel vanuit de demografische ontwikkelingen als vanuit het onderwijs er rechtstreekse lijnen lopen naar de organisatie van het werk. Hetzelfde geldt voor het belangrijke thema van de techniek.

TECHNIEK

In de zeventiger jaren hebben we geleerd de techniek te benutten voor de aanpak van de zogenaamde selectieve groeiproblemen. En veel meer dan vroeger wordt erkend dat juist met behulp van techniek vraagstukken als die van het milieu beter opgelost kunnen worden. Nu het taboe van de techniek wat verminderd is, worden er ook gemakkelijker initiatieven genomen. Dit jaar zien wij de innovatie-

nota - een overigens breder begrip - tegemoet. Techniek dus vaak een goede zaak.
Daarmee is zeker niet alles gezegd. Diezelfde techniek in de economie tot uitdrukking komend in investeringen, andere productiemethodes, veroorzaakt ook veel angst en onzekerheid. Ik hoef in dit verband alleen maar het woord chips te laten vallen. Het is buitengewoon goed dat de minister voor wetenschapsbeleid hiervoor nu een werkgroep geïnstalleerd heeft. Maar waar technische veranderingen vaak als bedreigend voor de bestaande arbeidsplaatsen overkomen, dan is ook hier een reden de invalshoek van het arbeidsplaatsenoverleg in de onderneming ter harte te nemen.
De angstige mythe door de machine uitgeschakeld te worden verdient in dat overleg ontmaskerd te worden.
De organisatie van het werk in de samenleving als geheel en in de ondernemingen afzonderlijk vindt dus ook zijn impulsen vanuit de techniek, evenzeer als wij dat aangaven vanuit demografie en onderwijs.
Natuurlijk het gaat er om de volkshuishouding ook in de tach-tiger jaren te laten functioneren, maar dat vergt wel een andere structuur van die volkshuishouding. Het gaat er echter tegelijkertijd om bij die organisatie van het werk steeds het oog gericht te houden op de ontplooiing van de mens en het zoveel mogelijk vrijmaken van de slaaflijkheid.
Een terrein waar de techniek wel heel duidelijk aan de orde komt is de kernenergie, waar wij ook geleerd hebben nadrukkelijk grenzen te stellen aan de toepassing daarvan.
De toets van de uiterste zorgvuldigheid neergeschreven in ons program verdient invulling. Dat zal een lange weg worden. Naast het vinden van de toereikende oplossing voor problemen op het punt van veiligheid en radio-actief afval springen drie elementen in het bijzonder naar voren: Op de eerste plaats natuurlijk de vraag hoe ver wij kunnen reiken met besparingen: een beleidsonderdeel wat op gang komt.
Wat kunnen wij verder verwachten op het punt van da milieu-ontwikkelingen. Kunnen wij voldoende uit de voeten met koolwaterstoffen of worden deze toch in een bepaald stadium te belastend voor het natuurlijk milieu? Daarover bestaat nog weinig inzicht.
Een derde element dat terecht uitnodigt tot grote terughoudendheid is gelegen in het zogenaamde non-proliferatie- problematiek. Het is onmiskenbaar zo dat er een verband la tussen vreedzame toepassing van kernenergie en de militaire toepassing.
Via ons ultra-centrifuge project hebben we een bescheiden maar unieke kans en verantwoordelijkheid invloed uit te oefenen op het tempo waarin de nuclealre cyclus onder effectief internationaal toezicht en controle komt. Met name daarom hebben wij zo'n zware zaak gemaakt van het zogenaamde Brazilie-kontrakt. Niet om daar rebus sic stantibus, dat wil zeggen als alles blijft zoals het zich nu laat aanzien groen licht voor te geven, maar juist om deze jaren te benutten daadwerkelijke voortgang te maken op het punt van afspraken op dat terrein.
Ik roep hier in herinnering de suggestie van onze fractie om voor deze hele problematiek een speciale ambassadeur te benoemen, en om effectief voldoende aandacht te geven aan dit terrein én om internationaal duidelijk te maken hoe vitaal wij deze kwestie vinden.
Een woord over de ultra-centrifugefabriek te Almelo, ik vind het nogal onbegrijpelijk dat waar de fractie door de minister van Economische Zaken dit voorjaar regelmatig herinnerd werd
aan internationale verplichtingen er in dit najaar in Almelo in het qeheel niet gebouwd blijkt te zijn.
Ik kan het niet anders zien dan dat Duitsland op dit punt zijn verplichtingen niet is nagekomen, resp. dat het kabinet dit maar op zijn beloop heeft gelaten.

MINDERHEDEN

Wanneer wij nadenken over de vragen hoe de ontwikkelingen in onderwijs, demografie, cultuur en techniek op onze samenleving uitwerken, dan plegen wij nogal eens als vanzelfsprekend van een conceptie voor de Nederlanders alleen uit te gaan.
Laten we ons echter niet vergissen. Binnen onze landsgrenzen al of niet met formele Nederlandse nationaliteit hebben wij te maken met belangrijke minderheidsgroepen. De kwaliteit van onze politiek en van onze samenleving leidt tot aandacht juist voor deze minderheden. Er wonen in ons land meer dan een half miljoen vreemdelingen en voormalige rijksgenoten. In ons land hebben zich vele gastarbeiders gevestigd, afkomstig uit de landen rond de Middellandse Zee. Voorts zijn in ons land onderdanen uit andere EG-landen komen wonen in het kader van het recht op vrije vestiging. Het minderhedenprobleem zal in toenemende mate de aandacht van het kabinet moeten hebben. Wij kunnen niet volstaan het het bestrijden accute noodsituaties, het aanleggen van noodverbanden. Evenmin voel ik veel voor het alleen maar beklemtonen van integratie van minderheden in onze samenleving in die zin dat zij in onze samenleving zouden moeten opgaan. Onze gasten hebben een zeer eigen identiteit, en die identiteit zullen wij moeten respecteren. Dat vereist van ons meer dan tolerantie alleen.
Dat vereist van ons ook belangstelling en respect voor het verschil in leefwijze, godsdienstige overtuiging, historie en traditie van onze gasten. Wij Nederlanders weten nog veel te weinig van het wezen van de Molukker, Surinamer, Turk of Marokkaan en ik heb wel eens de Indruk dat velen van ons dat niet willen weten ook. Ik denk dat het omgekeerd ook te veel het geval is. Het is daarom gewenst dat er meer voorlichting komt. Bij ons volk moet belangstelling worden gewekt voor onze gasten, die tot nu toe over het algemeen worden genegeerd. Juist het negeren van de vreemdeling in onze poorten leidt tot allerlei frustraties. Het kabinet zal aan het minderhedenvraagstuk dan ook actief moeten werken. Het is dringend noodzakelijk te komen tot harmonieuze verhoudingen met onze minderheden, willen er geen ongelukken gebeuren als in [MISSING]
Ik bepleit daarom de spoedige indiening van een algemene minderhedennota, waarin althans de uitgangspunten van het beleid t.a.v. de ethnische minderheden duidelijk dienen te worden geformuleerd. In een iets later stadium zouden dan de verschillende deelterreinen (werkgelegenheid, huisvesting, onderwijs etc.) uitvoeriger aan de orde kunnen komen.
Nog een opmerking over de Molukkers onder ons.
Na de afhandeling van de betreffende regeringsnota wachten we met ongeduld op het zichtbaar worden—van het toen door de regering uitgestippelde beleid. Ook in het blad van de vereniging Nederlandse Gemeenten heeft men daar zeer onlangs nog op gewezen, met name met betrekking tot de noodzakelijke voorzieningen voor het bi-cultureel onderwijs.
Kortom wij vinden dat het vraagstuk van de culturele minderheden in het algemeen en van elke minderheid in het bijzonder de hoogste aandacht behoort te hebben.
Er zal dringend behoefte zijn aan ruimte voor eigen organisatie.
Het gaat er immers om een evenwicht te vinden tussen een langdurig proces van acculturatie en een even langdurig behoefte aan eigen identiteit.
Dat vergt veel geduld en tolerantie. Hat eisen wij op deze terreinen van hen, en moeten wij dan ook niet meer van ons zelf eisen?

Splitsen we het probleem toe op de gastarbeiders, dan konstateren we met tevredenheid dat er nu een wettelijke basis is om illegale werkgevers aan te pakken.
Hopelijk gebeurt dat dan ook werkelijk want alleen op die wijze zullen wij duidelijk kunnen maken dat gastarbeiders niet beschouwd kunnen worden als in onze economie te verbruiken brandstof.
Sprak ik U uitvoerig over de organisatie van het werk en konkrete voorstellen op dat terrein, veel meer pleegt in de schaduw te blijven de wijze waarop wij onze welvaart besteden. Helaas is de toegezegde consumenten of consumptie- nota nog niet uitgekomen. Daar zal ongetwijfeld de goed-geïnformeerde en bewust kiezende consument als uitgangspunt gekozen worden. Maar daarmee alleen komen we er niet.
Er is onder meer een algemeen probleem hoe naast het inkomensbeleid ook het consumptiebeleid tegendruk kan leveren aan een al te uitbundige groei en bloei van demonstratieve consumptie met zijn schadelijke effecten op binnenlandse verhoudingen, maar vooral ook op de verhoudingen met de Derde Wereld.
Tegen die achtergrond past ook zorgvuldigheid over wat nu vel en niet kan met de reclame. Bestaande praktijken dienen te worden getoetst, nieuwe zeer kritisch te worden benaderd.
Daarnaast zijn er ook de specifieke verlangens .van met name uit een oogpunt van selectieve groei en volksgezondheid nader richting te geven. Het energiebesparingsbeleid komt gelukkig aardig van de grond. Maar zo is er meer te doen. Bij de begrotingsbehandeling Volksgezondheid stelden wij de vraag aan de order of heffingen op alcohol, sigaretten en dergelijke niet passen binnen een preventief volksgezondheidsbeleid.

En dan de afweging tussen de ontplooiingsmogelijkheden van het openbaar vervoer en verkeer.
Natuurlijk, tegen de prijzen van de markteconomie in wordt al het nodige bijgestuurd ten gunste van het openbaar vervoer.
Maar is het echt toereikend en meet de minister van Verkeer en Waterstaat zijn succes op het gebied van het personenvervoer wel voldoende in termen van verkeersveiligheid?
De files zijn natuurlijk beroerd, maar toch van een andere orde als het tekort aan verkeersveiligheid.

Dat het openbaar vervoer zo in de knel kan komen, heeft natuurlijk te maken met het feit dat het zich vrij laten ontwikkelen van de markteconomie in wezen leidt tot mindere dienstverlening ten behoeven van zwakkere consumenten. Dat zijn vaak ouderen, minder koopkrachtigen, en ga zo maar door.
Ue zullen ons er meer van bewust moeten zijn dat het recht van vrije besteding of het nu is in het particuliere vervoer of in de grote supermarkt die men alleen per auto kan bereiken, in feite de problemen van anderen, kleine groepen burgers, verzwaart. Het is in die zin erg goed dat staatssecretaris voor Economische Zaken de dienstverlening via allerlei wegen zo goed mogelijk in stand tracht te houden. Het tegendruk bieden aan de blote uitkomsten van de markteconomie is immers een voorname functie van de overheid en het is een fundamentele denkfout te menen dat een pakket van maatregelen des te beter is naarmate de effecten ervan meer markt-conform zouden zijn. Tegen die liberale opvatting moeten wij ook op dit terrein zoals wij dat eerder deden op het punt van regionaal beleid krachtig stelling nemen

WONINGBOUW

Als we het hebben over de aanwending van de koopkracht, ontkomen we er niet aan te signaleren dat een wezenlijk politiek probleem wederom de woningbouw aan het worden is. Niet omdat er nu ineens zo weinig gebouwd kan worden, niet omdat de woningnood er nu ineens weer zo hevig zou zijn, dat alles wordt nogal eens overdreven, maar wél omdat het duidelijk wordt dat zelfs een hele generatie na de oorlog een beleid van alleen liberalisatie toch weer dreigt te leiden tot scheefgroeiingen, tot te weinig capaciteit beschikbaar voor de woningbouw, tot te beperkte financiële middelen voor de sociale woningbouw, tot te weinig konkrete ruimte voor nieuwe behoeften voortkomend uit immigratie, verdunning van de bevolking, in eerdere meerderjarigheid.

Het is daarom dat wij de bewindslieden van Volkshuisvesting suggesties aangeboden hebben om het totale volkshuisvestings- beleid in sociale zin bij te stellen. Het is niet eenvoudig tegelijk het eigen woningbezit te bevorderen en toch te voorkomen dat dat niet al te zeer verloopt via luxe woningen. Toch moet het. Evenmin is het eenvoudig de minder-draagkrachtigen zoveel mogelijk te ontzien en toch te komen tot hogere huurquotes. Ook dat moet echter.

De vetrand aan de welvaart die wij nu dankzij het aardgas hebben, leidt bij koopkrachtiger delen van onze bevolking tot relatief dure huizen. Op zichzelf is het waarschijnlijk een van de beste bestedingen van welvaart en het is dus goed dat er meer voor woningen door de burger uitgegeven wordt, maar dit mag er niet toe leiden dat de weinig koopkrachtige burger daardoor als het ware uit de markt gedrukt wordt.

De overheid is gehouden juist zorg te dragen voor een ruim beschikbaar reservoir aan woningen voor de lagere inkomens-groepen. Zonodig met nieuwe instrumenten.

Dat wij in Nederland een sterk progressieve inkomsten- belasting hebben is bekend, maar boven een bepaald niveau is deze niet meer effectief. Onbelaste vermogenswinsten met name op huizen, en ongelimiteerde rente-aftrekken in het algemeen leiden immers tot onbedoelde effecten. Naast de zeer goede start met de reparatie-wetgeving kunnen onze bewindslieden ook hier laten zien, dat zij van wanten weten.

Niet uit jalouzie of blinde nivelleringslust, wel omdat solidariteit en broederschap zonder dat ijdel blijven.

Uitdrukkelijk wil ik onze bewindslieden prijzen waar het gaat om de huurprijzenwet, de leegstandswet en de huurdersbescherming. Zij zitten op de goede lijn en dat zal ook blijken bij de stadsvernieuwing.

Daartegenover moet ik helaas vermelden nog een erfenis uit de zeventiger jaren.

Ik doel op het vraagstuk van de grondpolitiek.

Ik zou daar veel woorden over vuil kunnen maken en in een uitvoerig betoog kunnen gaan schetsen hoe de steeds grotere schaarste aan grond in ons land moet lelden tot betere systemen om invloed uit te oefenen op de functie van de grond of het nu is voor de overheid of bijvoorbeeld voor de landbouw Ik zou de betogen kunnen herhalen terzake van de grondprijs- problematiek. Ik volsta met te zeggen dat het triest is te moeten konstataren dat de wetsvoorstellen op deze terreinen er nog niet zijn.

Het is tijd dat het kabinet de knopen eens doorhakt.

WELZIJN

Als het erom gaat in de structuur van de samenleving lijnen door te trekken naar de tachtiger jaren lijnen van een betere aanwending van welvaart en een zorgvuldige inzet van mensen die willen werken, dan dient zich de noodzaak aan nieuwe wegen te vinden voor de zgn. kwartalre sector.
Deze maatschappelijke dienstverlening op non-profit basis kent onvervulde behoeften, kent beschikbaarheid van mensen juist ook in deeltijdbanen, kent bereidheid aanpassingen in beloningsverhoudingen bespreekbaar te maken. Het moet mogelijk zijn daar voldoende koopkracht van particulieren en overheid heen te geleiden. Het vinden van de oplossingen zal echt wel tijd vergen, maar we juichen het toe dat het kabinet konkreet van start is gegaan.
Dit activeert het denken over werkgelegenheid en over het welzijnswerk.
Op verschillende punten zijn wij toe aan nieuwe impulsen in het welzijnswerk. Minderheden -ik zei het al - mogen niet weggedrukt worden. Gehandicapten en bejaarden - wat is er met de Bejaardennota 1975 gebeurd? - horen volwaardiqe leden van onze samenleving te zijn en waar staan wij met betrekking tot het relatief nieuwe vraagstuk van de jeugdige werklozen en zorg voor jongeren tussen 12 en 15 jaar, waar vervreemding, vereenzaming en gezinsproblemen steeds meer voorkomen.
Er is veel werk te doen. Is het wonder dat wij positief staan tegenover het vrijwilligerswerk mensen wier innerlijke levensbehoefte het is solidair met elkaar te zijn, niet om beroepskrachten te laten verdwijnen, maar deze beschikbaar te hebben op de posten waar zij allereerst thuis horen.
Maar er is meer, wil dat welzijnswerk in gespreide verantwoordelijkheid zich goed ontplooien dan moeten wij niet alleen decentraliseren —wat alle politieke partijen willen - m aar moeten wij ook de symbiose van levens- of wereldbeschouwing en particulier initiatief willen benutten.
Over het hoofd van het particulier initiatief heen ambtelijk welzijn uitdelen is een doodlopende weg.
Als men levens- en wereldbeschouwelijke beweegredenen terzijde schuift onder de kreet van de professionalisering dan haalt men leegte, bloedeloosheid en verval in huis.
Wie sprak er over vergrauwing?
Bij het begin van mijn uiteenzetting heb ik erop gewezen hoe zeer wij gehouden zijn fundamentele waarden op nieuwe wijze gestalte te geven, juist om de kracht en werking van normen in stand te houden. Als dit vraagstuk er in 1979 al op een terrein in volle hevigheid zal liggen, dan is het op het punt van het wetsontwerp terzake van de abortus wat wij mogen verwachten; mogen verwachten, op het punt van de bescherming van het ongeboren leven hebben wij immers in feite al heel lang een situatie van rechteloosheid.
De bestaande wet functioneerde niet. Eerst was dit een vrij verborgen gang van zaken, zowel waar het betrof het niet ingrijpen van de rechter, het niet handhaven van de wet; velen in dit land leefden met de illusie dat het wel gebeurde. Verborgen ook op het punt van de abortussen zelf, die ongeregistreerd en vaak in afschuwelijke omstandigheden plaatvonden. Dat er in die situatie meer openheid is gekomen, meer zichtbaarheid, is op zichzelf winst, want daarmee en met een goed voorlichtingsbeleid is het verschijnsel abortus niet onaanzienlijk teruggedrongen. Grotere openheid ook waar het betrof het vervolgingsbeleid, waar in de zeventiger jaren duidelijk uitgesproken ging worden dat er geen feitelijke vervolgingen plaats zouden vinden. Die openheid op zichzelf vormde en vormt het probleem niet. Wel het feit dat de normstelling in de samenleving en het daarmee samenhangende patroon van feiten geleidelijk steeds verder zijn gaan schuiven.
In die zeventiger jaren zijn diverse wetsontwerpen ook van christen-democratische huize in bespreking gekomen. Geen van die wetsontwerpen heeft het gehaald, maar het nee zeggen tegen die ontwerpen

heeft op zichzelf natuurlijk de bescherming van het ongeboren leven niet verbeterd. Integendeel - de verschuiving va normen en waarden ging door.
Dit kabinet is nu gedachtig het regeerakkoord, gekomen tot een eigen ontwerp. Dat ontwerp zullen wij moeten afwachten on het echt goed te kunnen beoordelen.
Natuurlijk zullen wij bij voorbaat rekening moeten houden met het feit dat het een wetsontwerp van een coalitie-kabinet is. Dat neemt niet weg dat wij als fractie het ontwerp zullen moeten toetsen aan de verenigbaarheid met onze uitgangspunten.
Heel veel mensen sturen nu al brieven aan de Kamerfractie van het CDA. Zij rekenen op ons en terecht. Daarom wil ik hen nu al dit zeggen; het doel van het wetsontwerp mag niet zijn goed te keuren wat er thans aan abortus plaats vindt; niet recht praten wat krom is. Het zal een dam op moeten werpen tegen commerciële praktijken.
Het zal een oproep moeten bevatten tot zorgvuldigheid en de samenleving effectief moeten mobiliseren.
Dan gaat het zowel om de gerichtheid van de wet als om de instrumenten. Daarom is het belangrijk dat abortus als zodanig onderdeel blijft uitmaken van het wetboek van strafrecht, al komt er dan een zekere strafuitsluiting. Daaruit blijkt, dat de overheid zich niet neutraal opstelt tegenover abortus.
Want het maakt verschil of men konstateert dat bepaalde wetten niet toepasbaar zijn omdat het instrument van de strafvervolging in feite niet plaats kan vinden in individuele gevallen, en dat men daarom tot een andere wettelijke opzet komt met als doel dezelfde bescherming van het ongeboren leven of dat men uit het feit dat die vervolging niet mogelijk is afleidt dat abortus iets is waar men als overheid neutraal tegenover gaat staan.
Als het gaat om de instrumenten die het nieuwe wetsvoorstel aan lijkt te gaan reiken, is er in onze eigen kring veel bezorgdheid; op zich een goede grondhouding. Dat neemt niet weg dat juist op dit terrein het christen-democratische appel om mensen ook zelf in hun verantwoordelijkheid te mobiliseren wezenlijk en van goede betekenis is. Als wij vertrekken vanuit het respect voor vrouw en levens in wording, dan is er alle aanleiding de verantwoordelijkheid van de vrouw zelf te mobiliseren.
En dat kan natuurlijk dan niet alleen een zaak zijn er mee te volstaan het probleem bij haar te leggen, neen, in wezen moet de samenleving de problemen voor en van de vrouw zoveel mogelijk opvangen, opdat zij niet tenslotte komt tot die noodsituatie tot die voor haar nog enige uitweg.

Indien wij vastellen dat ook in die gevallen waar de abortus echt onontkoombaar wordt geacht er geen sprake van kan zijn de ingreep tot een louter medische te kwalificeren, dan is er alle aanleiding de arts, in dit geval als meer dan medicus te zien en hem te betrekken in de verantwoordelijkheid. Juist waar nu de middelen van de overheid in traditionele zin middels wetgeving en bij overtreding daaraan verbonden vervolging niet toereikend zijn, juist ook omdat de afweging in individuele gevallen niet door een rechter kan gebeuren, juist daarom kan en mag de verantwoordelijkheid niet aan de medische wereld voorbijgaan. Integendeel die verantwoordelijkheid moet juist scherper tot uitdrukking gebracht worden.
Terecht zullen dus de arts en de medische wereld in de nieuwe opzet op hun verantwoordelijkheden aangesproken worden. Dat alles zal niet toereikend zijn. De richtinggeving en beïnvloeding van de zijde van de

overheid zal er ook moeten zijn. Zo niet in het individuele geval dan toch via het systeem van vergunningen die niet mogen weerspiegelen op de eerste plaats een "ja" van de overheid tegen abortus in gevallen maar die juist uitdrukking moeten zijn van een systeem van zorgvuldig afwegen en het vinden van alternatieven.
Slechts dan kunnen vergunningen gerechtvaardigd zijn. Wij moeten afwachten hoe dit alles er in het wetsontwerp uit zal zien. Maar wij moeten wel nu reeds vaststellen dat wij voor buitengewoon zware beslissingen komen. Bet verantwoordelijkheid dragen voor het wetsontwerp zal afgewogen moeten worden tegen de zeer ernstige verantwoordelijkheid voor het alternatief, namelijk het voortduren van rechteloosheid, een verdere afkalving van de praktijk dan wel een door anderen via nieuwe initiatieven aangekaart ander ontwerp. Een ding is duidelijk, als wij op zoek gaan naar de positieve elementen in de opzet zoals die nu lijkt te worden dan liggen die aanknopingspunten in de mobilisatie van de verantwoordelijkheden van de direct betrokkenen.
Het ontwerp bevat zoals de contouren zich nu aftekenen, een drieluik van verantwoordelijkheden: de vrouw, de arts en de overheid, leder op eigen wijze, maar te- samen verantwoordelijk. Wil echter die op zich in de christen-democratische politiek juiste benadering van het appelleren aan verantwoordelijkheid enige kans van slagen hebben, dan vergt dat ook een verantwoordelijkheid van de samenleving als zodanig.
Dan vergt dat bijvoorbeeld dat wij adoptiemogelijkheden gaan zien als meer dan een marginale bijdrage in deze problematiek. De wetgeving op dit punt is recentelijk verruimd, barrières zijn weggenomen; zonder hier op details in te gaan kan een ieder waarnemen dat formele hindernissen met betrekking tot adoptie aanzienlijk verminderd zijn. Maar dat zegt natuurlijk nog weinig over de praktijk.
Die praktijk is dat ouders die willen adopteren het haast bij voorbaat een zo hopeloze zaak vinden zich daarvoor aan te melden, dat talrijken daarbij het idee al bij voorbaat laten varen; maar wat misschien nog belangrijker is, dat de vrouw die bereid is de vrucht te voldragen en het kind ter wereld te brengen. niet die waardering verkrijgt en niet die behandeling door de samenleving die zij in wezen toch verdient. Pas als wij dat kunnen doorbreken, pas dan zal de adoptie voor een aantal onvermijdelijke gevallen oplossing kunnen zijn.
Dat wij hier allen vrees in het hart hebben is duidelijk. Haken wij ons zelf iets wijs waar het betreft de verantwoordelijkheidconceptie in de nieuwe wetgeving? Jagen wij hersenschimmen na als wij spreken over adoptie?
In de mate waarin wij hier een cynisch ja moeten laten horen in die mate ontbreekt het ons dan echter ook aan vertrouwen om echt aan verantwoordelijkheid te appeleren. En als het op dit terrein niet zou kunnen, op welk terrein zou het dan eigenlijk wel kunnen? Daarom gaat het niet alleen om de keuze dit wetsontwerp een slechter wetsontwerp, dan wel voortduring van rechteloosheid. Meen, daarom zal het ook en wellicht on de eerste plaats gaan om een mondige, samenleving te mobiliseren om op het punt van abortus te komen tot een keer ten goede.
Tot een aktieve benadering, tot een verantwoordelijk maken van de samenleving.
Kern daarvan is op te komen voor de vrouw in nood.
Haar iets mogelijk te maken, wat nu niet mogelijk lijkt of is. Zo kan ik stellen dat slechts een samenleving die opkomt voor de vrouw in nood effectief op kan komen voor het leven in wording. Een actieve benadering vanuit de grondhouding respect voor het leven.

Ten slotte dit; er is thans een situatie waarin geen wet bescherming biedt aan het ongeboren leven; en zonder wetsontwerp zal daarin ook geen verbetering komen.

EUROPA

Over enkele maanden zullen wij de verkiezingen voor het Europees parlement hebben. Gaf het afgelopen jaar middels de initiatieven voor het Europees Monetair Stelsel de aanzet tot toch eindelijk weer eens een stap vooruit op het punt van de europese integratie, de rechtstreekse verkiezingen voor het parlement zullen van historische betekenis blijken. Tindemans heeft terecht opgemerkt dat rechtstreeks gekozen parlementen in de historie nooit genoegen hebben genomen met de rechten die zij oorspronkelijk toebedeeld kregen. Al is de start bescheiden, het Europees Parlement zal zich meer rechten gaan verwerven. Zo zal het ook het politieke platform kunnen worden waarop een Europees politiek beleid gestalte krijgt. Dat parlement zal straks voor de uitdaging staan richtinggevend bezig te zijn in de vorming van een staatkundige en politieke europese eenheid in verscheidenheid. Europa herbergt een enorm potentieel.

Er zijn redenen te over om dat te bundelen. Van daaruit zullen krachtiger impulsen uit kunnen gaan op andere eenheden, zoals de Verenigde Staten, de Sowjet Unie, Japan en China. Grote blokken die toch samen verantwoordelijk zullen zijn voor verdere mondiale ontwikkelingen. Dat zelfde Europa heeft een enorme rol te vervullen m.b.t. de Derde Wereld en rechtstreeks, dn in het mondiale politieke debat. Wanneer wij met kracht een visie op dat ontwikkelingsbeleid ontwikkelen, is er alle belang bij dat wij dat zo inbrengen in Europa, dat dat Europa zich werkelijk richt op de Derde Wereld.

Ook tussen de landen van de europese gemeenschap zelf en dat aantal zal vergroot worden - is er dringend behoefte aan dit nieuwe politieke platform en aan de integratie. Hoeveel doorbraken op het gebied van sector-structuurbeleid, op het gebied van milieubeheer, op het gebied van nieuwe concepties waar het betreft de verdeling van de arbeid, worden afgehouden onder het motief dat het wel zou kunnen als het ook maar in de buurlanden plaatsvond. Die techniek van verschuilen - en het is natuurlijk meer dan verschuilen alleen - kunnen wij alleen de baas door de europese eenwording.

Het CDA zal de europese verkiezingen ingaan op basis van het program van de Europese Volkspartij. Het is een bewijs van het feit dat de christen democratie ook in Europa springlevend is. En U kunt er zich van verzekerd weten dat onze mensen straks in Europa met kracht in zullen brengen de politieke lijn van waaruit wij ook hier pleiten voor een fundamentele aanpak en een weigering de uitkomsten van de markteconomie en de uitkomsten van maatschappelijke processen volgens het adagium vrijheid blijheid norm voor de politiek te laten zijn, ook in Europa komen wij niet uit met een politiek van de redelijkheid van de zgn. evenwichtigheid, een politiek die al te zeer zou tenderen naar het behoud van wat we hebben, neen, daartegenin zullen we ook in Europa stellen een politiek van fundamentele oriëntatie op de toekomst, op nieuwe structuren. Europa zal dit jaar natuurlijk extra in de aandacht staan van het CDA. Wij mogen ons gelukwensen dat de regeringshoofden van de Negen een beroep hebben gedaan op de Nederlandse Christen-Democraat Biesheuvel om als één van de drie wijze mannen advies uit te brengen over het functioneren van de Europese instellingen.

Die benoeming is een erkenning van de grote verdiensten die Biesheuvel voor de Europese politiek heeft gehad en nog heeft.

Kennen wij in het kabinet de 3 A's: Van Agt, Albeda en Andriessen, in Europa kennen wij thans de 3 B's: Biesheuvel, de Boer, voorzitter van de EUCD-EVP, en Beumer, candidaat-lijstrekker. Heeft de AR besloten haar honderdjarig bestaan te gaan vieren net de verovering van Europa?

VREDE EN VEILIGHEID

Spreken we op het punt van de Europese eenwording in termen van uitdaging, wanneer wij konen te spreken over het vraagstuk van vrede en veiligheid dan kan ik het niet anders doen dan in een sfeer van beklemming. Beklemming, waar onze strategie er één is van een nastreven van het bewapenings-evenwicht tussen de NAVO en het Warschau-pact.

Ik roep in herinnering dat direct na de Tweede Wereldoorlog de afschrikkingskracht van het atoomwapen de vredesgarantie moest bieden, en de atoomoorlog was inderdaad zo afschuwelijk dat deze bedreiging wellicht inderdaad de oorlog heeft kunnen voorkomen.

Sindsdien zijn er echter veranderingen opgetreden. Hen moet zich angstig afvragen of er zich niet een zekere gewenning is gaan aftekenen met betrekking tot de atoomwapens.

Daarnaast en dat is wellicht nog zorgwekkender hebben we met name in de zeventiger jaren gezien een enorme verspreiding van de zgn. tactische nucleaire wapens.

Dit heeft hoe begrijpelijk die ontwikkeling op zichzelf ook was, toch ook geleld tot een vergroting van risico's en uitzichtloosheid. Natuurlijk, er vallen ook goede punten te noteren, er zijn internationale besprekingen om het militair gebeuren enigszins in te dammen. Maar zijn ze voldoende in haar effectiviteit om inderdaad de bewapenings- wedloop kwantitatief en kwalitatief terug te dringen?

Het is bekend dat onze fractie meent dat de regering gehouden is binnen het bondgenootschap een zo scherp mogelijke koers te varen waar_.het betreft het terugdringen van de bewapenening. Wij hebben geen vrijheid een fundamenteel neen te laten horen tegen de filosofie van het bewapeningsevenwicht. Maar wij stellen wel vast dat bij dit uitgangspunt escalatie alleen voorkomen kan worden als wij bereid zijn bij de meting en het nastreven van dit evenwicht risico's te nemen. Dat wil zeggen bij twijfel liever wat minder dan meer wapens te hebben dan het Warschaupact. wij mogen geen illusiepolitiek voeren, waar het betreft de risico's voor de vrede als onze bewapening te sterk achterop zou raken. Maar wij mogen ook geen enkele illusie hebben over de doorgaande escalatie als wij geen marge van onzekerheid durven te aanvaarden.

Datzelfde element van zekere risico's durven nemen komt aan de orde als wij het hebben over minder nucleaire wapens of het afzien van nieuwe nucleaire wapens, zoals de neutronenbom.

Een effectieve beheersing van de wapenwedloop moet nu eenmaal bevatten een zoeken naar grenzen bij nieuwe wapens.

In de discussie daarover wordt nogal eens onvoldoende aandacht gegeven aan het feit dat wij Christen-Democraten vanuit onze politieke visie bij het beoordelen nu van de aanvaardbaarheid van bepaalde wapens al, met behoud van gemengde gevoelens een aantal verantwoordelijkheden op ons genomen hebben.

Wij pleiten niet voor het pacifisme maar elementen daaruit blijven ons natuurlijk bezig houden.

Wij vragen niet van de regering kernwapens uit te bannen en alleen terug te vallen op de conventionele bewapening. Maar argumenten daarvoor blijven ons natuurlijk eveneens voor ogen. En als wij dan tenslotte aan de vraag komen of wij iedere keer weer het nieuwste hoogwaardige wapen met name op nucleair gebied moeten omarmen dan beginnen wij die diskussie daarover bij voorbaat vanuit een grote

weerstand. Die weerstand is daarom ook zo groot omdat wij in de hoog ontwikkelde westelijke wereld zo enorm verantwoordelijk zijn voor de toepassing van de techniek. Als er de vraag is of wij iedere vorm van techniek mogen aanwenden dan ligt die verantwoordelijkheid toch heel duidelijk bij het soort landen waar Nederland deel vanuit maakt. Die verantwoordelijkheid weegt des te zwaarder naarmate wij ook nog oog hebben voor het mechanisme, dat ook in het militaire vlak die zo hoogwaardige effectieve wapens vaak het economische antwoord zijn om met zo min mogelijk kosten het militaire potentieel te verzekeren. Allemaal redenen om niet alleen kwantitatief maar ook kwalitatief terug te vechten waar het betreft de escalatie van wapens, met name de kernwapens.
Onze minister Scholten heeft in zijn inmiddels bekende nota terzake van het vraagstuk en later duidelijker en beter ingevuld tijdens de openbare commissievergadering over dat onderwerp aangegeven hoe hij iedere deelbeslissing binnen de NAVO getoetst wil zien aan de uitgangspunten van ontspanning en terugdringing van het wapengebeuren. Uiteraard is dit een goede zaak en het zal geruggesteund moeten worden door de wetenschap dat het Nederlandse parlement zijn minister juist op deze lijn krachtig wil steunen. Evenzeer is het van belang naar onze beste vermogen aktiverend te werken op de_ bestaande ontwapeningsvoorstellen en de nieuwe initiatieven die ter zake genomen zullen worden.

Maar er is meer. Juist om dat alles te ondersteunen en ook structureel in de goede richting werkzaam te zijn moet nog eens herinnerd worden aan een suggestie neergeschreven in de toelichting op ons program namelijk een wapenbeheersingsconferentie te organiseren. Enkele jaren geleden is in Den Haag terecht en zeer suksesrijk een bijeenkomst van deskundigen belegd over het vraagstuk van de nieuwe economische orde. Een goed vervolg daarop zou kunnen zijn dat dit kabinet een conferentie belegt over de problematiek van de bewapening. uiteraard zou een dergelijke conferentie in een breder perspectief moeten staan dan alleen het vraagstuk van de kernwapens, respectievelijk de oost-west verhouding. Een even beklemmend fenomeen op het punt van de bewapening vormen immers de internationale wapenleveranties. Natuurlijk het is heel begrijpelijk dat jonge en oude staten in de derde wereld zich ontworstelend aan de sporen van het kolonialisme resp. op weg naar het hervinden van eigen identiteit, daarin ook een rol zien voor een redelijke strijdkracht; maar ook daar is het duidelijk dat er levensgroot het risico in zit, dat de meest militaristisch ingestelde regiems dan in feite de norm uit gaan maken voor allerlei regionale bewapeningsevenwichten. Indien dat mechanisme dan geolied gaat worden door een eigen belang van de westerse landen, om wapenleveranties te kunnen doen, dan krijgt dit verschijnsel ook zelf griezelige dimensies. De westelijke wereld - hetzelfde geldt overigens evenzeer voor andere machtsblokken - heeft dringend behoefte aan een beleid van zelfbeheersing m.b.t. die leveranties.
Op dit ogenblik maken wij het eigenlijk al weer mee met betrekking tot de Volksrepubliek China.
Met enthousiasme trachten wij nu onze technische mogelijkheden ter beschikking te stellen voor de verdere uitbouw van hun economie. Maar moet dit alles nu tot konsekwentie hebben dat landen als Amerika, Engeland, Frankrijk om de beurt in hoog tempo militaire apparatuur aan China gaan toeleveren?
Als er dan zoveel politiek overleg is in Europa en in het kader van de bondgenootschap zal het overleg er dan ook niet op gericht moeten zijn dit soort ontwikkelingen te voorkomen?

Het is duidelijk, dat wij bij dit alles een lange weg te gaan hebben, dat geeft niet, als de richting maar duidelijk is. Het is ook om die reden dat we voort moeten kunnen bouwen aan de vestiging van internationaal gezag, van internationale autoriteit. Als immers de oorlog een andere vorm van politiek tussen landen is, dan moeten wij omgekeerd een andere vorm van politiek vinden om het gevaar van de oorlog en de escalatie in het bewapeningsgebeuren te keren. Bij dat pogen de afweging ten gunste van de opbouw van steeds meer en verfijnder wapens te veranderen, is er veel voor te zeggen opnieuw de vraag in overweging te nemen of er geen koppeling gelegd kan worden tussen de financiële doelstellingen op het punt van de ontwikkelingssamenwerking en datgene wat we onszelf toelaten op het gebied van de bewapening.
Denkt men fundamenteel na over het vraagstuk van vrede en veiligheid, dan vormt dat vraagstuk als het ware een weerspiegeling van de mate van kortsluiting die er is tussen de volkeren. De onvoldoende structuren komen natuurlijk het meest klemmend tot uitdrukking in onze verhouding met de derde wereld.

De Derde Wereld
Het verhaal is vaak verteld. Niet alleen onze volkshuishoudingen zijn geheel verstrengeld geraakt en dat roept op tot integratie en solidariteit; ook de enorm toegenomen communicatie en uitwisseling van informatie als het ware dwingend tot de toepassing van dezelfde technieken en het overnemen van elkaars gebruiken op het gebied van de produktie en de consumptie, dat alles heeft geleid tot onomkeerbare processen.
Het is die problematiek, die de kern uit moet maken van ons beleid ten opzichte van andere landen en volkeren. Deze politiek moet gebaseerd zijn op een respect voor andere culturen en andere landen. En tegelijk zullen wij iedere gelegenheid aan moeten grijpen om op te komen voor mensenrechten. De bevordering van het naleven van mensenrechten heeft een verdergaande betekenis dan alleen het voorkomen van afschuwelijke toestanden. Het vormt ook de uitdrukking als het ware minimum voorwaarden van beschaving en menselijkheid wereldwijd te planten.
Wij zullen veel van elkaar moeten nemen maar aantasting van mensenrechten zullen we nooit mogen nemen. Het is daarom ook dat organisaties als bijvoorbeeld Amnesty International een enorme belangrijke functie vervullen. Daarvoor past zeer grote waardering.
Wanneer wij als politici met deze vraagstukken geconfronteerd worden ligt het in de rede, dat wij juist kritiek vergen daar waar er sprake is van een bijzondere cultuurgebondenheid. Dat vormt de reden dat wij met meer kracht spreken over Zuid-Afrika of Chili dan over China.
Dat betekent niet dat wij ook in die situaties niet goed en nauwkeurig moeten kijken maar het betekent wel, dat wij niet moeten aarzelen heldere wijn te schenken.
Het vraagstuk van de mensenrechten en minimum voorwaarden van democratie zal ons in het ontwikkelingsproces van landen en wereldsamenlevingen nog lang begeleiden.

De geschiedenis heeft ons geleerd die realiteit van een golfslag die altijd optreedt van vrijheid en repressie. Wanneer de politiek vergt een systematische aanpak van verandering gericht on de toekomst van volkeren en culturen dan is het tegelijk niet eenvoudig om die optimale maat van veranderingen te vinden. Dat vraagt om geduld en taaiheid en het leidt vaak tot ontsporingen. Maar juist daarom blijft voortdurende aandacht geboden. Het is voor mij welhaast onbegrijpelijk dat er nogal eens een scheiding

gelegd wordt tussen het vraagstuk van de economische ontwikkeling. In wezen zijn die twee nauw met elkaar verbonden. En wel op dubbele wijze.
Allereerst vloeien niet-aanvaardbare toestanden nogal eens voort uit economische spanningen en onderontwikkelingen; maar ook omgekeerd is de grondslag van een echte ontwikkeling van landen voor de eigen ontplooiing van volkeren en daar moet het toch van komen - een ontplooiing van mensen; zonder respect voor mensen kan een economie ook niet echt floreren hoezeer konkretisatie van dat uitgangspunt in onderscheiden culturen ook verschillend zal zijn.
Er is dus een regelrecht verband tussen het vraagstuk van vrede en veiligheid, het vraagstuk van de mensen- rechten en het vraagstuk van de nieuwe economische orde.
Als dit kabinet te maken heeft met belangrijke veranderingen in het binnenland, temeer heeft zij een rol te spelen in belangrijke veranderingen waar het betreft de nieuwe, internationale economische orde. Denk aan de toegankelijkheid van produkten op onze markten; denk aan het grondstoffenbeleid; denk aan de benutting van de rijkdommen van de wereldzeeën; denk aan het vraagstuk van de multi-nationals en daarnaast heel simpel maar niet minder belangrijk de overdracht van middelen. Die noodzaak tot overdracht van middelen is het logisch gevolg van de bestaande welvaartsverschillen.
In feite is de omvang ervan uitermate beperkt, te beperkt. Het zou verschrikkelijk logisch zijn die overdracht van middelen met name te zien in relatie met de basisbehoeften waarin toch ieder land, van ieder volk, voorzien moet zijn. De voorziening in basisbehoeften is in wezen ook een vorm van mensenrechten. Indien aldus een koppeling wordt gemaakt blijkt onmiddellijk hoe gering in feite onze inspanningen zijn. Natuurlijk, we kunnen ons troosten met het feit, dat het niet alleen mag komen van overdracht van middelen dat we het eigenlijk moeten hebben van die nieuwe economische orde maar dat leidt dan toch wel tot de plicht landen in ontwikkeling verdergaand op weg te helpen.
Dat kan ook via internationale kredietverleningen.
Ook daarvan hebben we in het afgelopen dekade een aantal startpunten gezien maar er is nog ontzagwekkend veel te doen. Door ons land rechtstreeks, naar de bescheiden schaal van onze mogelijkheden, door ons land via inbreng in internationale organen en organisaties evenzeer. Vaak stel ik me de vraag: leveren wij hier echt wel voldoende inspanningen? Is er bovendien naast al die financiële kwesties en naast alle inbrengen op het punt van de nieuwe economische orde meer te doen aan de personele inzet van Nederlanders in het buitenland en dat op alle fronten. Overheid en particulier, in de economie en daarbuiten. Wanneer ik in de financiële stukken vindt dat rond 25% van de personele kosten van de ambassade on ontwikkelingssamenwerking geschreven wordt dan vraag ik mij af of die inspanning inderdaad voldoende gericht is on dat soort werk. Afgezien van dat specifieke probleem wil ik eigenlijk wel vaststellen dat gezien plaats en aard van ons land in de gemeenschap van volkeren er eigenlijk alle aanleiding is onze totale inspanning op het gebied van de buiten1andse politiek primair te richten on die vraagstukken van het ontwikkelingsbeleid in de meest ruime zin des woords.
Het zou ons sieren de buitenlandse dienst in sterkere mate in te stellen juist op dat ontwikkelingsvraagstuk. Evenzeer overigens als het nodig is het binnenlands sociaal-economisch beleid daaraan stevig te toetsen en te willen onderwerpen.
Er is de afgelopen jaren het nodige neergeschreven en afgepraat over de internationale stagnatie en recessie.
Tegen die achtergrond acht men de pleidooien voor de nieuwe economische orde en de intensivering van de ontwikkelingssamenwerking nogal eens naïef en idealistisch...

Maar is dit eigenlijk wel waar?
Moeten we de zaak niet omkeren?
Als wij die inderdaad onmiskenbare stagnaties willen doorbreken en als we dat niet willen doen door het klassieke recept van oorlog of konflikten tussen landen.
En als wij evenzeer willen vermijden een steeds verdere stagnatie en op een gegeven moment natuurlijke terugval, moeten wij dan niet de oplossing juist vinden in een effectieve mobilisering van die enorme behoefte in de derde wereld. Moeten wij dan inderdaad niet de uitdaging aangaan van een echt geïntegreerde wereldhuishouding, een echte samenleving van volkeren.
Als wij de zorg voor de toekomst alleen in de verdere perfectionering van de situatie hier te lande gestalte geven dan zou dit de vorm van collectief egoïsme kunnen zijn wat op den duur toch ook tot afbraak leidt.

SLOTBESCHOUWING
Ik heb veel van uw aandacht gevergd. Ik heb dat bewust gedaan. Het gaat immers om onze politieke koers. Wij moeten van elkaar weten waar wij staan en ook de samenleving heeft daar recht op.
Rentmeesterschap en solidariteit. Gerechtigheid en ontplooiing van vrije verantwoordelijke mensen.
Jazeker, maar met het oog on morgen. Dat betekent steeds weer op zoek blijven.
Niet de goedkope verandering om de verandering, maar ook niet berusten in de verstarring of de verstarring nu van rechts of van links komt. Die instelling moet ook leiden tot geestelijke weerbaarheid.
Onderwijs, cultuur, democratisering en particulier initiatief in welvaart en welzijn dienen daarop gericht te zijn. Het is een fictie te denken dat wij ons erf- goed in stand kunnen houden met bewapeningsevenwichten.
Sterker, voor de vrede en veiligheid is die weerbaarheid voorwaarde; evenzeer dat die de enige basis is voor het echt solidair inspelen op andere volkeren en culturen.
Geestelijke weerbaarheid betekent duidelijk stelling nemen ten gunste van, al wat leeft, Jong en oud, wel of niet gehandicapt, ten gunste evenzeer van het leven in wording.
De weerbaarheid van christen-democratische politiek - en nu heel konkreet van dit kabinet - ligt niet alleen in het karakter van ieder voorstel afzonderlijk. Het gaat er in het bijzonder om wat er wel en wat er niet aan voorstellen van de regering komt.
Natuurlijk moeten wij de eigen bijdrage in de gezondheidszorg aan de orde stellen, maar dan mag de structurele aanpak via de wetgeving niet blijven stagneren.
Er wordt terecht geklaagd over teveel steun aan individuele bedrijven, maar die klachten hebben weinig zin zolang aan het sectorbeleid geen wettelijke basis is gegeven.
De sociale partner kan wel verstarring worden verweten, maar dat zeggen wij met minder gezag zolang wij de grond- politiek niet regelen.
Het kan niet: zich welvarend te noemen en zovele arbeidsongeschikten te hebben.
Het spreekt vanzelf dat wij onze natuurgebieden moeten beschermen, maar hoeveel te meer geldt dat niet voor het menselijk leven?
Wij moeten onze defensle-inspanning leveren, maar zoveel te meer zullen wij moeten bouwen aan een nieuwe economische orde.
Zo kan ik nog lange tijd doorgaan.
Het kabinet staat voor zware taken.

Zij moet een beleidsombuigingsprogram doorvoeren en tegelijk moet zij haar bijdrage leveren tot fundamentele en structurele verbeteringen. De bel voor de tachtiger jaren gaat. Dat geldt voor samenleving en kabinet. Op een breed terrein zullen er aanzetten tot doorbraken moeten komen. Met geduld en inzet, met creativiteit en taaiheid. Er is veel werk te doen.
Het kabinet staat echter in 'dit werk niet alleen. De CDA- Tweede Kamerfractie wil van ganser harte die taken samen met het kabinet aanpakken en tot een goed einde brengen.
Kabinet en coalitie-fracties zullen de zware kar samen moeten trekken. Br zitten in het kabinet 20 christen-democratische bewindslieden. Laten zij gesterkt worden door de wetenschap dat achter hen een fractie staat die zich bewust is van haar verantwoordelijkheid voor het kabinetsbeleid, die intens meeleeft met het kabinet en die van harte bereid is samen met het kabinet in een gebundelde krachtsinspanning een zo goed mogelijk beleid tot stand te brengen. Dat zal niet altijd gaan zonder kritiek en zonder spanningen.
Zonder dat kan het ook niet. Als het kabinet er maar van overtuigd is dat die kritiek voortkomt uit de wens de christen-democratische politiek, waar wij ieder in eigen verantwoordelijkheid voor staan, samen gestalte te geven.
Hier vandaag zetten wij weer een lijn naar de toekomst. Fundamentele waarden nieuwe gestalten geven. Hij mogen niet in gebreke blijven. Vanuit hier aan de slag.
Heer aan de slag in een open, mondige maatschappij.
Een open, mondige maatschappij, jazeker!
Maar geen maatschappij waarin de enige deugd de polarisatie is; Het woord, niet gesproken om te verklaren en uit te leggen, maar alleen om aan te vallen. De macht niet gebruiken om te dienen, maar om te overheersen.
Vrijheid, jazeker; gelijkheid, jazeker, maar wat baat het ons als die niet gevat zijn in broederschap. Waartoe zijn wij uiteindelijk vrij, waartoe zijn wij dan eigenlijk gelijk?!